

חדשי השנה בראי הקבלה והחסידות

מאת **הרב יצחק גינזבורג****שבט - לקראת שלטון מתוקן**

את ההתעמקות במשמעותו של חודש שבט נעשה דרך התבוננות בשמו. המלה שֶבֶט ניתנת גם להיקרא שֶבֶט. שֶבֶט איננו רק קבוצת אנשים מאותה משפחה, כמו במונח "שבטי ישראל", אלא גם - אולי אפילו קודם כל - מטה, שוט או שרביט כמו בפסוק "מִטָּה עַז שֶבֶט לַמְשׁוֹל". בהשאלה, משמשת המלה שבט במובן זה כדי לתאר שלטון וממשלה בכלל. חודש שבט מציע אם כן הזדמנות והזמנה לבחון מחדש את מושג השלטון: מהם מאפייניה של ממשלה מתוקנת, הן במובן של שלטון מדיני והן במובן של שלטון-עצמי נפשי?

סמכות מול צמיחה

ראשית כל נשים לבנו לכך שהמלה שבט מגלמת בתוכה שתי תנועות מנוגדות. מצד אחד היא מעלה דימוי של הפעלת כח מלמעלה למטה, כפיית סמכותו של השולט על הנשלט. מצד שני ניתן לצייר את השבט גם כענף, משהו טבעי הצומח מלמטה למעלה. שני הדימויים רומזים לכך שממשלה מתוקנת - ומושל מתוקן - משכילים לשלב

בין שתי התנועות האלו: מצד אחד הפעלת סמכות ומצד שני עידוד צמיחה. דבר זה פשוט להבינו וקל לאומרו, אולם השאלה הגדולה היא כיצד עושים זאת? מה סוד השילוב הנכון בין התנועות?

לשם כך נחלץ משמעות נוספת מהמלה שבט. לפי חכמת הקבלה שנים-עשר שבטי ישראל מבטאים שנים-עשר 'חושים' או כשרונות מיוחדים. דומה שהרציפות התורשתית עם השבטים הקדומים אבדה לנו זה מכבר, אולם עדיין ניתן לדבר על שתיים-עשרה 'משפחות רוחניות' שלכל אחת כשרון המיוחד לה. למעשה, ניתן להרחיב את דימוי השבטים הלאה ולטעון שכל אחד הוא 'שבט' בפני עצמו, עם חוש ייחודי רק לו. צמיחה וגילוי אישיים פירושם שכל אחד מגלה לאיזה שבט רוחני הוא שייך ומפתח את כשרונו האישי החבוי.

הבנה זו שופכת אור חדש על הפסוק הנודע - לעתים לשמצה - "חושך שבטו שונא בנו". הפירוש המוכר של פסוק זה הוא כמובן שאי-הצבתם של גבולות ועונשים בחינוך למעשה מזיקה לילד, ולכן מי שאוהב את בנו צריך דווקא לשמור עליהם. אולם ניתן להפוך את הפירוש על פיהו ולקרוא מחדש את הפסוק, הפעם תוך ייחוס המלה "שבטו" לבן ולא לאבא, ותוך הבנתה כמתכוונת לשבט הרוחני של הבן. כעת יוצא שייעודו של האב האוהב את בנו הוא לסייע לבן לגלות את שורשי-כשרונו המיוחד, ושמה שמזיק לבן זה אם האב חוסך ומסתיר אותו ממנו.

האם עלינו להחליף את הפירוש הראשון בשני? אפשרות אחדותית יותר - הוליסטית אם תרצו - תראה את שני הפירושים כמשלימים. מכיוון שהפירוש הראשון מדגיש את סמכות האב והשני את צמיחת הבן, הם מתלכדים להבנה חדשה לגבי היחס הנכון בין השניים: תכליתה של הפעלת הסמכות איננה סתם למשטר את הילד ולהגבילו, אלא לסייע לו לבוא במגע עם כוחותיו הפנימיים ולהצמיחם כראוי.

אם נרחיב את דמות האב בציור שלפנינו ונבינה כמתייחסת לשליט בכלל, הרי שלפנינו קריאת כיוון לגבי השילוב הרצוי בין שתי התנועות הנ"ל: השליט המתקון בהחלט צריך להציב גבולות ולהפעיל סמכות, אך על אלו לשמש כאמצעים בלבד לתפקידו העיקרי - גילוי מהותו הפנימית של מי שמתחתיו וקירובו אליה.

האדם המלכותי

נסה לתרגם את מה שלמדנו לעולמו הפנימי של הפרט. בספר הזהר מוסבר כי מאפיינו של האדם השלם הוא, שהמוח שולט בלב והלב שולט בכבד. ה'מוח' מסמל כמוכן את הרובד התבוני באדם, ה'לב' את הרובד הרגשי, ואילו ה'כבד' את הרובד היצרי. ראשי התבות של מוח-לב-כבד בסדר זה יוצרים את המלה **מלך**, כמו לומר שהאדם שבנה לעצמו 'עמוד שדרה' כזה, בו יצרו מעודנים בידי רגשותיו ואלו נתונים לפיקוח התבונה, הוא בעל שיעור-קומה מלכותי ואצילי.

אחד הסיפורים הבולטים בקורות עם ישראל במדבר עוסק בדמותו של בלעם. בלעם, נזכיר, בא לקלל את בני ישראל אולם על כרחו נמצא מברכם. בתלמוד מסופר כי בבואו לקלל ידע בלעם שישנו רק שבריר שניה אחד בכל היום בו ניתן 'להשחיל' קללות, ואם כן עליו לברור מלה קצרה ותמציתית אחת. מפרשי התלמוד אומרים שהמלה בה התכוון להשתמש היתה 'כָּלֶם' - הביטוי הקצר ביותר בו ניתן להורות על המטת כליון.

מה הקשר בין כל זה לענייננו? המלה **כלם** היא כמוכן היפוכה של המלה **מלך**, ויוצרת את הראשי תבות כבד-לב-מוח. לפי זה, מטרתו של בלעם היתה להפוך את יחסי הכוחות בין אברי הנפש השונים. אם החינוך היהודי נועד לבנות כראוי את קומת האדם, בלעם ניסה להחריבה, להשליט את היצרים על הרגשות ואת הרגשות על השכל. דמותו של בלעם אינה שייכת לעבר הרחוק: אף התרבות המתירנית המודרנית מנסה לשכנע את כולם כי המערך ההפוך של כוחות הנפש הוא הישר (ובכך אכן מאיימת להמיט על תרבות האדם כליה).

אך כאמור, בלעם נכשל ונמצא מברך, ואם כן יש לרמוז שגם בהיפוך הערכים המודרני ביכולתנו לאתר נקודה טובה הניתנת להעלאה. איזו ברכה מסתתרת בסדר כבד-לב-מוח? לצד הבנתו כקלקול של הסדר הנכון, ניתן לראותו כביטוי נאמן שלו שפשוט מציירו מלמטה למעלה. במלים אחרות, סדר הכל"ם משלים ומאזן את סדר המל"ך. הוא מזכיר כי כפיית רבדי הנפש הגבוהים על הנמוכים הינה חסרת ערך וחלולה אם לא מתלווה לה תנועה של הסכמה והזדהות הנובעת מלמטה. התרבות ה'בלעמית', עם כל ירידותה, באה לאותת לנו שרק הצטרפותן של שתי התנועות זו לזו יכולה להביא לתקונו השלם של האדם, ליצירתו של אדם מלכותי באמת.

(והנה, **מלך/כלם** שווה בגימטריה 90, כלומר **צ'** - האות המזוהה בקבלה עם חודש שבט. שני מובני המלה שבט - סמכות וצמיחה - מקבילים איפוא לשני צדי"קים, שני דגמים של צדיקות כביכול, שרק חיבורם מביא להגשמתם המלאה: "ועמך כָּלֶם צדיקים לעולם יירשו ארץ").

הציבור מוזמן לאירוע י' שבט - שיעור, מוזיקה וכיבוד קל. יום חמישי ה-17 בינואר בשעה 19:30 באולמי חפצדי (היכלי השמחה לשעבר) רחוב ירמיהו 27, ירושלים.

www.galeinai.net להזמנת ספרים וקלטות 1-700-700-966

מידע על שיעורים 03-9607117

לעילוי נשמת אליהו לב עמי ז"ל איש ארץ ישראל ואוהבה